

Voloshchuk J. Education as the base of preserving national identity of the Ukrainian national minority in Romania

The article deals with the educational system status development of the Ukrainians' in Romania of their mother tongue in the post social period, the attention is also paid to the important factors of it's braking and it was argued that narrowing network of schools and classes with the mother tongue studying can lead to the fully denationalization of the Ukrainian national minority in Romania.

Key words: *the educational policy, the Ukrainian national minority in Romania, Romania*

УДК 130.2

Уваркіна Олена Василівна,
доктор філософських наук, доцент,
Пучков Олександр Олександрович,
кандидат філософських наук, доцент

РОЛЬ ОСВІТНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПОДОЛАННІ ЦІННІСНОГО РОЗКОЛУ ЦИВІЛІЗАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглядається роль освітньої комунікації у подоланні ціннісного розколу цивілізацій в умовах глобалізації.

Ключові слова: *цивілізація, глобалізація, цінності, комунікації, освіта.*

Дослідження феномену ціннісного розколу цивілізації в умовах глобалізації показало, що важливу роль серед основних чинників подолання розколотості відіграють наука, освіта і культура, які через комунікаційний простір інтегрують національні освітні системи в єдині регіональні і світові осередки знання, культури й просвітництва. Проблема ціннісного розколу цивілізації в умовах глобалізації світу цікавить сьогодні фахівців економічної, політичної та соціокультурної галузі і спонукає до пошуку різномірних і різноструктурних чинників подолання причин міжцивілізаційної конфліктогенності. Особливо це питання актуалізується в сучасній державній освітній політиці і потребує особливої уваги дослідників соціально-гуманітарної сфери. В контексті розгляду специфіки цивілізацій до цієї проблематики звертались Ф. Фурьє і К. Сен-Сімон, М. Бердяєв і Й. Гердер, О. Шпенглер і М. Данилевський, А. Тойнбі і Е. Літтре, Х. Ортега-і-Гассет і А. Фергюсон, В. Вернадський і Ф. Бродель. Серед сучасних західних фахівців, які досліджували цю проблему, слід назвати таких вчених, як Х. Арндт, Д. Белл, З. Бжезинський, М. Вебер, Д. Істон, С. Ліпсет, А. Тойнбі, Е. Тоффлер, М. Хайдеггер, С. Хантингтон, Ф. Шміттер, М. Штомпка, К. Ясперс та інші.

Серед праць українських дослідників, які тією чи іншою мірою аналізували процеси подолання ціннісного розколу, вирізняються роботи В. Андрущенко, В. Ананьїна, В. Бабкіна, О. Бабкіної, І. Бойченка, І. Варзаря, Т. Андрущенко, Л. Губерського, Ю. Косенко, В. Кременя, М. Култаєва, І. Кураса, М. Лукашевича, М. Михальченка, З. Самчука, С. Телешуна, В. Тертички, А. Толстоухова, Л. Шкляра, М. Шульги, Т. Яшук та інших.

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим що глобальність світу ще не означає його цілісність, прозорість і комунікативність. Більше того, такий світ вимагає особливого рівня свідомості і відповідальності, в якому закладався б потенціал міжцивілізаційної толерантності. Поки що, в більшості, даються не надто оптимістичні прогнози: «Сучасна цивілізація, яка здається як ніколи взаємозв'язаною, виявляється різко розділеною; сьогодні в західній літературі все частіше визнається, що навіть в умовах «холодної війни» цілісність світу здавалася набагато більш ймовірною, аніж сьогодні. Формування нового однополярного світу створює ілюзію автономності розвинутих країн, однак в той же час

породжує багато проблем – економічних, соціальних, екологічних та етнічних, – які можуть трансформувати цю поки ще автономну постіндустріальну спільність в автаркічну і сприяти дійсному розколу цивілізації – найнебезпечнішому соціальному феномену, з яким людство може зіткнутися в прийдешньому столітті» [1, с. 35].

Метою статті є аналіз ролі освітньої комунікації у подоланні ціннісного розколу цивілізацій в умовах глобалізації.

Різноманіття інтересів, поглядів позицій людей в сучасному світі апріорі містить в собі потенціал конфліктності, що актуалізує цінність толерантності в освітньої комунікації між учасниками взаємодії.

Толерантність має багато значень та використовується у різних галузях знання: філософії, теології, медицині, психології, соціології, політології і інших. Етимологія терміну «толерантність» пов'язується з латинським дієсловом *tolero* – «нести», «тримати», «терпіти». Це дієслово застосовувалося в тих випадках, коли було необхідно нести, тримати в руках яку-небудь річ. При цьому малося на увазі, що для утримання і перенесення цієї речі людина повинна докладати певні зусилля, страждати і терпіти [2, с. 150].

Сьогодні поняття толерантність трактують неоднозначно. Наприклад, як терпимість стосовно інших людей, які відрізняються за переконаннями, цінностями і поведінкою. Толерантність в процесі комунікації трактується як правило в таких значеннях: позиціях тих або інших політичних сил, що виражається в готовності допускати існування іншомислення в своїх рядах; терпимість до чужих думок, вірувань, поведінки [3, с. 270].

Українська дослідниця Т.В. Андрущенко зазначає, що саме освітня комунікація несе значний потенціал толерантного мислення і здатність сприймати «Іншого» як необхідну умову самостановлення, усвідомлення необхідності комунікативної взаємодії з цивілізаційними структурами, що ґрунтуються на інших світоглядно-ціннісних пріоритетах. Інтегративна сила світоглядної толерантності, вибудованої в освітньо-наукових і соціально-культурних структурах тієї чи іншої цивілізації, в подальшому буде визначати обличчя людства, його здатність до виживання і подальшого людиноцентричного розвитку. В такому аспекті можливий перехід від конфліктно-конфронтаційного до партнерськи-толерантного розуміння міжцивілізаційних взаємодій [4, с. 199].

Російський професор В.І. Пантін вважає, що «без зміни світогляду і системи домінуючих цінностей є неможливим ані засвоєння нових політичних і соціальних інститутів, що забезпечують адаптацію і гнучке реагування суспільства на зміну середовищних умов, ані ефективне використання нових, більш досконалих і більш ефективних технологій, ані підйом рівня життя більшості людства, ані стійке затвердження демократії, ані спротив реальним тенденціям «неоархаїзації» і «міжнародній анархії» [5, с. 39].

Українські дослідники В.П. Андрущенко і В.С. Лутай вже давно звернули увагу на те, що сучасний світ стоїть перед загрозою критичного загострення глобальних проблем, вимагає, окрім науково-інноваційних механізмів їх подолання, ще гуманітарно-концептуального осмислення феноменологічного підґрунтя засобів і чинників об'єднання людства навколо їх вирішення. «Загострення глобальних проблем залишає людству досить мало часу на їх вирішення. Тобто зараз існує дві можливості: або людство знайде нову парадигму такого вирішення та розробить механізми її впровадження через реформування освітніх систем у формуванні нових видів практичного світогляду, або усі ми приречені на загибель» [6, с. 70].

Лише освіта з її значним світоглядно-просвітницьким потенціалом здатна донести до широких мас населення усвідомлення необхідності спільних дій, спільного мислення, ціннісної солідарності. «Цивілізаційні зміни приводять до зростання значущості освіти в суспільному житті; поряд з наукою вона стає найбільш пріоритетною сферою всієї життєдіяльності» [7].

У зв'язку з цим, набуває особливої актуальності теоретично-концептуальний аналіз потенціалу освітньої комунікації як засобу подолання ціннісного розколу між різними цивілізаціями, створення мереж інтелектуального зв'язку між інтелігенцією різних країн і регіонів з метою функціонування єдиного світоглядно-ціннісного простору подолання цивілізаційних протиріч і конфліктів.

Комунікація від природи є найважливішим фактором суспільного розвитку. Як визначає Ю. Косенко: На ранніх етапах суспільного розвитку комунікація має виключно операціональний рефлексивно-поведінковий характер. Люди об'єднувалися в колективи, групи з метою отримання їжі, будівництва житла тощо. У цій ситуації комунікація була знаряддям об'єднання у групи. З суспільним розвитком і перетворенням комунікації у систему усвідомлених, цілеспрямованих дій, скерованих на процес свідомого встановлення й підтримання контактів між членами суспільства, спілкування могло набувати характеру творчого процесу.

Слово комунікація прийшло до нас через англійську мову (*communication*) від латинського *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом (лат.) *communico* – роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від (лат.) *communis* – спільний. Російськими відповідно *общий, общество, общаются, общение, приобщить*. Як бачимо, ідея єдності, об'єднання, зв'язку зі спільнотою є визначальною для поняття комунікації, але є певна обмеженість слова спілкування щодо функціонування його у науковій і виробничій сферах. Наше слово має переважно нетермінологічний характер вживання, що зумовлено експансивним вторгненням кальки інтернаціонального слова *communication* через англійську та інші романо-германські мови у нашу науку й практику, оскільки питання вивчення процесів спілкування (комунікації) у західній науці було порушено набагато раніше, ніж в українській чи російській.

В науці існує сотня визначень комунікації. Ще в 70-х роках ХХ ст. F. Dance у статті про поняття комунікації зафіксував 95 дефініцій і згрупував їх у 15 категорій. Польська дослідниця Н. Walicka de Hackbeil у 1975 році у своїй докторській дисертації «Поняття комунікація в американській теорії масової комунікації» зафіксувала понад 200 дефініцій, що знайшла в американській літературі, і виділила в них 18 семантичних (значенневих) категорій. Польський комуніколог Т. Goban-Klas у своєму підручнику «Засоби масової комунікації і масова комунікація» наводить сім типових визначень комунікації: комунікація як трансмісія (трансляція, передача) інформації, ідей, емоцій, умінь; комунікація як розуміння інших, коли ми й самі прагнемо, щоб нас зрозуміли (комунікація як порозуміння); комунікація як вплив за допомогою знаків і символів на людей; комунікація як об'єднання (творення спільноти) за допомогою мови чи знаків; комунікація як взаємодія за допомогою символів; комунікація як обмін значеннями між людьми, які мають спільне в сприйманні, прагненнях і позиціях; комунікація як складник суспільного процесу, який виражає групові норми, здійснює громадський контроль, розподіляє ролі, досягає координації зусиль тощо. У науковій літературі існує численна група тлумачень терміна «комунікація». Комунікація – механізм, за допомогою якого забезпечуються існування та розвиток людських стосунків, який охоплює всі розумові символи, засоби їх передачі у просторі та збереження у часі (Ч. Кулі), комунікація – у широкому сенсі – соціальне поєднання індивідів за допомогою мови та знаків, установа загальнозначущих наборів правил для різної цілеспрямованої діяльності (К. Черрі), комунікація – це акт відправлення інформації від мозку однієї людини до мозку іншої людини (П. Сміт, К. Беррі, А. Пулфорд), комунікація – специфічний обмін інформацією, процес передачі емоційного та інтелектуального змісту (А.Б. Звєгінцев, А.П. Панфілов).

Засоби комунікації радикально перетворюють середовище, в якому живе та спілкується сучасна людина. Всеохоплююча мережа спілкування створює глобальну єдність людей, ліквідує простір та час у звичному розумінні, через що світ сприймається як одне ціле. Відбувається так звана глобалізація мас: міжнаціональні промислові та банківські

корпорації, розвиток міжнародної торгівлі, рух капіталу й робочої сили «уніфікують» життя та споживання. Нові засоби зв'язку (Інтернет) не тільки забезпечують спілкування людей у будь-яких найвіддаленіших і важкодоступних місцях нашої планети, але й сягають навіть у космос, торкаються особистого життя кожного з нас. Нав'язувані телебаченням та ілюстрованими журналами зразки поведінки, зовнішності, «престижного» способу життя знеособлюють людей, позбавляють їх індивідуальності. Такі тенденції розвитку сучасних масових комунікацій стали причиною небувалого зростання їхнього політичного впливу на суспільство, на формування суспільної думки [8].

Розглянувши різні підходи до теоретичного осмислення комунікації, спроби її онтологізації і деонтологізації, можна зробити висновок, що кожній з них пропонує певне розуміння творчого потенціалу комунікації як такої і має свій функціональний спектр, використання якого потребує посилення методологічної культури. Все це вимагає філософської рефлексії комунікації в конкуруючих теоретичних пропозиціях, які можуть бути корисними для її подальших досліджень, особливо в освітній сфері.

Важливість концептуального аналізу впливу освіти на міжцивілізаційні інтеграційні процеси та формування цінностей світової світоглядно-інтелектуальної єдності полягає ще й в тому, що цей вплив носить багаторівневий та різнонаправлений характер, здійснюється багатьма суб'єктами соціокультурної та просвітницької творчості. «Інтеграції в освіті властиві свої, відмінні від інших, ознаки. Насамперед, виділяється комплексний багатоплановий характер впливу інтеграції у сфері світової освіти на весь хід сучасного суспільного розвитку. Безпосередньо пов'язаною із цією ознакою й така особливість інтеграції в освіті, як потреба в її випереджальному характері. За сучасних умов інтернаціоналізації знання виступає як вирішальний ресурс, а процес його нагромадження набуває безперервного характеру. Співробітництво в сфері освіти повинне випереджати подібний процес у будь-якій іншій сфері» [9, с. 30]. Випереджальна суть освіти, перспективна спрямованість до вирішення різноманітних проблем, особливості організації освітнього процесу, спрямованого на інноваційний розвиток науково-педагогічних методів сприяють тому, що саме інтеграція в сфері освіти, в комплексі з міжнародною науковою співпрацею, являється перспективною моделлю майбутнього світового міжцивілізаційного порозуміння, яке є по суті необхідною умовою для подальшого розвитку людства та його самозбереження.

Освіта, особливо в її європейській університетській традиції, завжди була джерелом породження смислів взаємопорозуміння на науковому, теоретично-філософському, ціннісно-гуманітарному рівнях. Донедавна освітня галузь існувала лише в межах національних держав, де школи і університети були осередками створення та розповсюдження національних культурних цінностей. Але об'єктивна ситуація, що домінує в сучасному європейському і світовому освітньому просторі свідчить про необхідність якнайглибшої інтеграції національних освітніх систем в єдині регіональні і світові осередки знання, культури, просвітництва.

Сучасний світ, що стоїть перед загрозою критичного загострення глобальних проблем, вимагає, окрім науково-інноваційних механізмів їх подолання, про що йшлося вище, ще гуманітарно-концептуального осмислення феноменологічного підґрунтя засобів і чинників об'єднання людства навколо їх вирішення. Як зазначає В. Андрущенко, «Загострення глобальних проблем залишає людству досить мало часу на їх вирішення. Тобто зараз існує дві можливості: або людство знайде нову парадигму такого вирішення та розробить механізми її впровадження через реформування освітніх систем у формуванні нових видів практичного світогляду, або усі ми приречені на загибель». Лише освіта з її значним світоглядно-просвітницьким потенціалом здатна донести до широких мас населення усвідомлення необхідності спільних дій, спільного мислення, ціннісної солідарності. «Цивілізаційні зміни приводять до зростання значущості освіти в суспільному житті; поряд з наукою вона стає найбільш пріоритетною сферою всієї життєдіяльності» [7]. У зв'язку з цим, набуває особливої актуальності теоретично-концептуальний аналіз потенціалу освіти як

засобу подолання ціннісного розколу між різними цивілізаціями, створення мереж інтелектуального зв'язку між інтелігенцією різних країн і регіонів з метою функціонування єдиного світоглядно-ціннісного простору подолання цивілізаційних протиріч і конфліктів.

Важливість концептуального аналізу впливу освіти на міжцивілізаційні інтеграційні процеси та формування цінностей світової світоглядно-інтелектуальної єдності полягає ще й в тому, що цей вплив носить багаторівневий та різнонаправлений характер, здійснюється багатьма суб'єктами соціокультурної та просвітницької творчості. Як зазначає Т. Десятов, «Інтеграції в освіті властиві свої, відмінні від інших, ознаки. Насамперед, виділяється комплексний багатоплановий характер впливу інтеграції у сфері світової освіти на весь хід сучасного суспільного розвитку. Безпосередньо пов'язаною із цією ознакою й така особливість інтеграції в освіті, як потреба в її випереджальному характері. За сучасних умов інтернаціоналізації знання виступає як вирішальний ресурс, а процес його нагромадження набуває безперервного характеру. Співробітництво в сфері освіти повинне випереджати подібний процес у будь-якій іншій сфері». Випереджальна суть освіти, перспективна спрямованість до вирішення різноманітних проблем, особливості організації освітнього процесу, спрямованого на інноваційний розвиток науково-педагогічних методів сприяють тому, що саме інтеграція в сфері освіти, в комплексі з міжнародною науковою співпрацею, являється перспективною моделлю майбутнього світового міжцивілізаційного порозуміння, яке є по суті необхідною умовою для подальшого розвитку людства та його самозбереження.

Інтеграційні процеси в освітній сфері мають достатньо тривалі традиції (від учнівських і студентських обмінів до проведення міжнародних олімпіад в галузі різних наук), однак саме в останні десятиліття уряди країн, керівники освітніх галузей, ректори вузів відчували необхідність глибшої організаційної, методичної, навчально-методичної уніфікації, яка б давала змогу учням, студентам, викладачам, науковим співробітникам різних країн долати міжнаціональні і міжцивілізаційні бар'єри в галузі навчальної і професійної самореалізації. Світ, перетворившись в єдину мережеву систему циркуляції різноманітної інформації, вимагає від людини вміння компетентно цією інформацією користатися. Окрім того, інформаційний світ є глобальним, що також вимагає від людини глобального стилю мислення, а також вміння і світоглядної готовності долати міжцивілізаційні протиріччя (мовні, традиційні, релігійні тощо). Усвідомлення цих тенденцій призвело до того, що почали утворюватися різноманітні освітні та просвітницькі угруповування, союзи, асоціації тощо.

Сьогодні надзвичайно актуалізується теоретичний аналіз і концептуальне обґрунтування ролі освіти в процесі подолання міжцивілізаційних ціннісних розколів і конфліктів та створення загальнопланетарної єдності на основі інтелектуально-ціннісної єдності в різноманітті. В самій ідеї освітнього співробітництва закладається принцип того, що неперервний шлях до істини і добра є чи не єдиним сподіванням людства на подолання міжцивілізаційних конфліктів та протистояння глобальним проблемам та кризам. В. Толстих стверджує «Дослідження цивілізаційної природи освіти розширює уявлення й можливості для прийняття ідеї різноманіття світу як становлення індивідуальності в просторі загальності, для визнання необхідності виходити в освіті із загальнолюдських завдань і цінностей. Цьому сприяє зростаюче взаємопроникнення культур, підсилюючи потребу в аналізі проблем освіти в загальноцивілізаційному контексті».

Таким чином, підводячи підсумок вище сказаному, ми повинні підкреслити те, що сучасний світ являє собою мереживо розколів між цивілізаціями, напруга яких у поєднанні із процесами глобалізації постійно потенційно загрожує виникненням глобального конфлікту або чергової глобальної проблеми. У зв'язку з цим, одним з головних завдань сучасної гуманітарної та суспільствознавчої науки є пошуки чинників подолання ціннісного розколу цивілізацій. Нами запропоновані такі чинники, як наука, освіта і культура, що зумовлено їх високим комунікативним потенціалом, тривалими традиціями толерантної взаємодії спільнот

різних країн і регіонів, здатністю утворювати смисли, за допомогою яких людина віднаходить онтологічний фундамент, долаючи хаотичність інформаційної цивілізованості.

Література:

1. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учеб. пособие для студентов вузов / В.Л. Иноземцев. – М.: Логос, 2000. – 304 с.
2. Андрущенко Т.В. Ціннісний дискурс цивілізацій: монографія /Т.В. Андрущенко. – К.: Університет «Україна», 2011. – 440 с.
3. Денисюк С.Г. Культурологічні виміри політичної комунікації: монографія / С. Г. Денисюк. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 396 с.
4. Андрущенко Т.В. Ціннісний дискурс цивілізацій: монографія /Т.В. Андрущенко. – К.: Університет «Україна», 2011. – 440 с.
5. Панищев А.Л. Наука в системе культуры и цивилизации / А.Л. Панищев // Успехи современного естествознания. – 2006. – № 12. – С. 37 – 40.
6. Андрущенко В.П. Філософія освіти в Україні: стан проблеми та перспективи розвитку / В.П. Андрущенко, В.С. Лутай // Наукові записки Академії наук Вищої школи України. – 2004. – Вип. 6. – С. 59 – 72.
7. Освіта в структурі цивілізаційних змін. Постанова Загальних зборів Національної академії педагогічних наук України від 18.11.2010 № 1 – 6/3 – 5 // Електронний ресурс: Сайт «Правові системи НаУ». Режим доступу: http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=hotline&file=348715-18112010-0.txt&code=v1-6_601-10.
8. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / Ю.В. Косенко. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 187 с.
9. Десятов Т.М. Пріоритетні тенденції формування європейського освітнього простору / Т.М. Десятов // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: збірник наукових праць; за ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2006. – С. 29 – 34.

Уваркина О.В., Пучков О.О. Роль образовательной коммуникации в преодолении раскола цивилизаций в условиях глобализации

В статье рассматривается роль образовательной коммуникации в преодолении раскола цивилизаций в условиях глобализации.

Ключевые слова: *цивилизация, глобализация, ценности, коммуникация, образование.*

Uvarkina O., Puchkov O. The role of educational communication in overcoming of valuable split under globalization conditions

The role of educational communication in overcoming of valuable split under globalization conditions is analyzed in the article.

Keywords: *civilization, globalization, values, communication, education.*